

Věty příčinné (důvodové) a obsahové

V učebnicích a gramatikách L se objevuje označení *věty důvodové*. Školská praxe v Č odlišuje vedlejší věty příčinné × důvodový poměr mezi hlavními větami, resp. větnými členy; z toho vycházím. Mezi **příčinou** a **důvodem** je rozdíl mimojazykový: příčina je objektivní a reálně působí, důvod je věcí lidského „dovozování“. Např. mohu přijít pozdě z objektivní příčiny, že jsem pozdě vyšel, ale jako důvod uvést nedostatky v dopravě. Pro obojí však lidé používají tytéž jazykové prostředky: snad i proto, že tím svoje důvody povyšují do řádu objektivních příčin.

K pojmu věty **obsahové**: Triviální školská poučka, že věta hlavní „může stát sama o sobě“, neplatí všeobecně: ze souvětí *Řekl mi, že přijde / Bylo mi řečeno, že odešel* nelze uplatnit samostatně pouhé ^x*Řekl mi.* / ^x*Bylo mi řečeno.* Vedlejší věta tu totiž vyjadřuje konstitutivní větný člen. Z hlediska významového se označuje jako **obsahová**, protože se jí dovidáme obsah onoho (v použitém příkladu) mluvení. Podle větněčlenské platnosti jde nejčastěji o věty předmětné (např. po *Vím, že ...*), popř. podmětné (po neosobních výrazech jako *Je známo, že ..., Bylo [nám] oznámeno, že ...*) nebo přívlastkové (*Přišla zpráva, že ...*).

A. Věty se spojkami *quod, quia, quoniam*

a) **protože** / poněvadž (/nebot?) – věty příčinné

b) **že** – věty obsahové

quod ovšem může také znamenat *keré / co / což / A to / To / To, co*
přibývá tedy *protože / že / to, že*

Jsou **primárně indikativní**. Vyskytne-li se konjunktiv, překládáme *protože prý / prý proto, že* (nejčastěji), *že prý, snad protože, že snad, asi (proto,) že* ap. – podle vyrozumívané modalitě.

Rozlišení přič. × obs.: podle významu a struktury věty hlavní, odborně řečeno podle nasycenosti valence jejích výrazů: po tvaru jako *prohlašujeme* očekáváme doplnění *že ...* (obsah prohlášení); po větě, která už předmět obsahuje (*prohlašujeme to*), očekáváme jako pokračování důvod (*protože / proto, že ...*). To se při překládání obvykle pozná; srov. však pozn. 3.

quia quis ap.: podobné bude *ut quis, nē quis, sī quis* (/ *quem* a jiné tvary, *quid* a jiné tvary; srov. QKS 102): jednoduché zájmeno po spojkce má platnost zájmena neurčitěho „*quia aliquis*“: srov. čes. arch. *aby kdo říkal, že by kdo činil, že by co zapoměla, že by komu/čemu věřili; Kdybych se co takového o tobě dověděla* odkud?

Poznámky ke zvláštnostem pozdní a střív. latiny:

1. Obsahové věty s *quod/quia/quoniam* bývají i po takových slovesech, kde mívala klasická latina AcI: *videō quod, dīcō tibi quia, praedicābat quoniam, scītōte quod* aj. Jsou to většinou věty indikativní, zejména jde-li o reprodukci slov proroků, Ježíše Krista, Boha; indikativ vyjadřuje jejich zaručenou platnost. Ovšemže vyjadřuje-li se neověřené, cizí mínění nebo děj nikoli reálný, ale např. jen slibovaný, mívá věta konjunktiv; promítnutí příslušné modalitě do překladu je nutné zvážít (co se slibuje, je nereálné už ze své podstaty apod.): *pollicitus est quod nōn occīderentur* Ios 9,15; *audierant quia comēstūrī essent pānem* Gn 43,25; Podobně po *nōlī(te) putāre/arbitrārī* apod. se říká, „co si nemáme myslet“, a nereálnost je vyjádřena konjunktivem; protože pro nás je nereálnost samozřejmá, lze od konj. odhlédnout (nebo použít kondicionál): *Nōlī putāre quod sim malus* : *Nemysli si, že jsem zlý (že bych byl zlý)*.

2. Ve Vulg.–NZ se vyskytují spojky *quod/quia/quoniam* jakoby v platnosti uvozovek (neboli k reprodukování přímé řeči formou řeči nepřímé). Tento příznak nízkého, lidového stylu by vypadal v češtině takto: *Řekl mi: „Že nemám čas.“* (= „*Nemám čas.*“) Vulgata: *Et cogitābant ad alterutrum dicentēs: Quia pānēs nōn habēmus.* (Mc 8,16) Uplatnění doslovného překladu nutno důkladně zvážít podle překladatelského záměru.

3. Nadbytečné, někdy naopak chybějící výrazy otvírají mnohdy protichůdné možnosti interpretace:

Sed ostende mihi, quoniam tu habes

: Ale ukaž mi [to], protože ty [to] máš
 : Ale ukaž mi, že [to] máš
Haec dico vobis, quoniam appropinquavit regnum Dei
 : Toto vám říkám, protože se přiblížilo ...
 : Toto vám říkám: že se přiblížilo / přiblížilo se ...

Potom nezbyvá než citlivě posoudit kontext. (Sám jev je známý z nízkého stylu už v době arch. i klas.)

B. Cum causāle

neboli *cum příčinné* je **primárně konjunktivní**, s konjunktivem **podle konsekuce**, nejčastěji však s konj. **préz.** Zdůvodňování, argumentace se totiž většinou podávají v tzv. gnómickém přezentu.

Jsou další druhy *cum*: konjunktivního (*cum historicum, concessivum*) i indikativního; viz QK Přehledné tabulky – Věty s *cum*.

Homonymii s předložkou se zejména humanistické tisky vyhýbaly tiskly spojku jako *quum*.

C. Ostatní příčinné a důvodové operátory

a) *eō quod* (*proto, že*; jindy znamená *tím, že* : důvod nebo prostředek)

b) prostředky souřadného spojování a hypersyntaxe: (*et*)*enim, (sī)quidem* : *totiž; nam(que)* : *neboť; quippe (quī)* : *ježto, vždyť (on), (on) přece*; (zejména mezivětné) *Unde/Inde/Exinde* : *tudiž, proto* (původní význam je místní)

Uvedené přiřazení českých ekvivalentů je jen pro orientaci; volíme je podle stylizace překladu.

Ad exercendum sententiae

Genus sententiae distinguite quaeso – et nominatim, et Bohemice vertendo

1 Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius. Ps 117,1

2 Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Mt 25,21

3 Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati estis, cum* maledixerint vobis et persecuti vos fuerint et dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me: gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis; sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos. *když+fut.II*; Mt 5 **OMNES**

PERLEGANT

4 Nolite arbitrari quia venerim mittere pacem in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Mt 10,34; tvar *venerim* a jeho funkce?

5 Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. důvodová nebo obsahová? LH - Ant2VespICorIesu

6 Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, et quia opus ei non erat ut* quis testimonium perhiberet* de homine; ipse enim sciebat quid esset in homine. formou finální, významem obsahová věta – aby vydával; Io 2,24-5

7 Dixit ei Iesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati, qui non viderunt et crediderunt. Io 20,29

8 Dicunt ei: mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. Io 20,13

9 A saeculo non est auditum quia quis aperuit oculos caeci nati. *aperuit* je indikativ, ale do češtiny se v takové souvislosti překládá obvykle ...; Bezův překlad: Ab saeculo non est auditum aliquem aperiuisse oculos eius qui caecus natus fuerit; Io 9,32

10 Hodie scietis quia veniet Dominus, et mane videbitis gloriam eius. LH - AntInv24.12.

11 Soror etenim nostra est Maria, omnes quippe ex Adamo orti sumus. LH - Lect1.1.

12 Ipsa iure meritoque diceris Deipara, quippe quae Deum verissime paris. SSophrOrat2 = LH - AltCBMV

13 Recordare, Iesu pie, | quod sum causa tuae viae: | ne me perdas illa die. Dies irae

14 Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: in nomine Iesu Christi Nazareni surge et ambula! Act 3,6

15 Ioseph autem vir eius, cum esset* iustus et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. protože byl – tzv. cum causale; Mt 1,19

16 Nunc ergo iurate mihi per Dominum ut, quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita et vos faciatis cum domo patris mei detisque mihi signum ut salvetis* patrem meum et matrem, fratrem ac sorores meas et omnia quae illorum sunt et eruatis animas nostras a morte. konjunktivní věty s *ut* jsou jiným možným ztvárněním vět obsahových (zde „jaké signum? že ...“) – viz jednu z příštích lekcí; Ios 2,12-13

17 Memento nostri, Domine, quia filii tui sumus. PrecLaudFerVHebdIVQ

18 Art. VII – UTRUM HAERETICI, SCHISMATICI ET EXCOMMUNICATI POSSINT CONSECRARE
Ad septimum sic proceditur. 1. Videtur quod haeretici, schismatici et excommunicati Eucharistiam consecrare non possint. Dicit enim Augustinus, quod "extra Ecclesiam catholicam non est locus veri sacrificii", et Leo papa dicit (...) – Ad *primum* ergo dicendum, quod auctoritates illae et similes intelligendae sunt quantum ad hoc quod non recte extra Ecclesiam sacrificium offertur. Unde extra Ecclesiam non potest esse spirituale sacrificium, quod est verum veritate fructus, licet* sit verum veritate sacramenti; sicut etiam supra dictum est (qu. LXXX, art. 3), quod peccator sumit corpus Christi sacramentaliter, sed non spiritualiter. (...) Ad *tertium* dicendum, quod sacerdos in missa, in orationibus quidem loquitur in persona Ecclesiae, in cuius unitate consistit; sed in consecratione sacramenti loquitur in persona Christi, cuius vicem in hoc gerit per ordinis potestatem. Et ideo si* sacerdos ab unitate Ecclesiae praecisus missam celebret, quia potestatem ordinis non amittit, consecrat verum corpus et sanguinem Christi; sed quia est ab Ecclesiae unitate separatus, orationes eius efficaciam non habent. – ačkoli; pokud / v případě, že; SThomAquSTh, III, qu. LXXXII **legat cui libet vel prodest**

19 Geminum confert donum lectio sanctarum Scripturarum: sive quia* intellectum mentis erudit, seu quod* a mundi vanitatibus abstractum hominem ad amorem Dei perducit. oba operátory jsou nezvykle asymetrické, překládáme raději symetricky *jednak ...*, *jednak ...*; S. Isidori Sententiae; Alt4.4.

20 Nunc dīmittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pāce; quia vīdērunt oculī meī salūtāre tuum, quod parāstī ante faciem omnium populōrum: lūmen ad revēlātiōnem gentium, et glōriam plēbis tuae Israēl. OMNES